

Dil-düşünce ve duygu bağlantısı:

İnsanoğlu düşünebilen bir varlıktır. Düşünebilmesi, zekâsı ve duyguları insanların iç dünyasını kuran öğelerdir ve bu özellikleri insanı diğer varlıklardan ayırır. Hayal eden, düşünen ve duygulanan kimse, bunların sonuçlarını davranış ve söz olarak dışarı aktarır. Bu aktarmada, en büyük yardımcısı dildir. Şu halde dil, bir yönü ile insan zekâsının, insandaki duygu ve düşünce gücünün en iyi dışa verme, en iyi anlatım aracıdır. Kişinin iç dünyası ile çevresi arasında bağlantı kuran araçtır.

Yeryüzündeki dilleri ve ulusları inceleyerek dil felsefesini kuran *Wilhelm Humboldt*, dili, düşüncenin yalın bir aracı olarak görmez. Ona göre dil, düşünceyi yaratan bir şeydir. Dil, gerçek etkinliğini insanda, düşünen ve düşüncede yaratan gücün kendisinde gösterir. Yine *Humboldt*, dilin sadece bilinen doğruları ortaya koyan bir araç olmadığını daha çok bilinmeyi bulan bir araç olduğunu söylemiştir.

Alman kültürünün ilerlemesi için Alman dilinin gelişmesinin gerekli olduğuna inanan ve bunun için savaştan *Leibniz*'de de aşağı yukarı aynı düşünceleri görüyoruz. *Leibniz*'e göre dil, aklın aynasıdır. Akıl ile dil karşılıklı olarak birbirlerine bağlıdır. Akıl olgunlaştıkça dil de gelişir. Diğer yandan zengin, akıcı, herkesçe anlaşılır bir dil de aklın gelişmesini sağlar. Bu da sözcükler ile mümkün olur. Akıl, birtakım göstergeler olan sözcükler ile düşünür. Düşünürken nesnelerin yerine bu göstergeleri koyar. Bu, aklın işlemlerini kolaylaştırır ve çabuklaştırır. Gerçi dil, düşüncenin bir aracı durumundadır; ama dilin kendisi de düşüncenin içinde meydana gelir ve orada serpilir. Böylece insan iç dünyasında var olanları davranış ve söz olarak dışarı aktarır.

İnsan varlığının dış dünyası ile iç dünyası arasındaki sürekli ve dengeli bağlantı yavaş yavaş ve öğrenme yolu ile kurulabilmektedir. Bir çocuğun ilk aylarda ağlamalar, el kol hareketleri ve taklit ile gerçekleştirdiği anlaşma, daha sonra asıl ifadesini dil ile bulur. Kişinin düşünce ve ruh dünyası, çevre ve toplum şartlarına bağlı olarak dil ile gelişir.

Dil, düşünce ve duyguların dışarı aktarılması ile varlık kazanmıştır. Duygu ve düşünceler insan benliği dışına dil ile aktarılabilmesine göre dil ile düşünce iç içe girmiş durumdadır. Eğer bir dil anlatım gücü bakımından yeterince genişlik ve olgunluk kazanmamışsa, insanın iç dünyasındaki birçok değer dışa verilemez. Dilin gelişmişliğinin dil-düşünce bağlantısı açısından çok önemi vardır. Dil gelişmişliği de milyonlarca insanın yüzyıllar süren ortaklaşa katkıları, fikir ve sanat ustasının o dili işlemeleri ile gerçekleşir.

Dil – Kùltür İlişkisi

Türkçedeki Batı kaynaklı kùltür sözcüğü, genel dilde “bilgi” anlamına gelir ve “belli bir konuda kazanılmış düzenli ve geniş bilgi”yi anlatır. Aynı sözcüğün biyoloji / tıp terimi olarak anlamı “canlı maddelerin, yapay ortamda üretilip çoğaltılması”dır. Bir toplumbilim terimi olarak kùltür, daha özel bir anlama gelir ve bir toplumu “ulus” yapan değerlerin bütününü anlatır.

İnsanoğlu, maddî ve manevî ihtiyaçlarını karşılayabilmek, doğayla ve diğer insanlarla olan ilişkilerini düzene koyabilmek için çeşitli sosyal oluşumlara ihtiyaç duymuştur. Bunun en küçük örneği aile, en büyük örneği ise ulustur. Ailede maddî ve manevî yakınlıklara dayanan bir sosyal bütünleşme vardır. Bu bütünleşme, aile bireyleri arasındaki akrabalık bağları ve aile bilinciyle gerçekleştirilmiştir. Ulus dediğimiz toplulukta sosyal bütünleşme, o toplumu oluşturan bireyler arasındaki ortak kabullerden doğan, ortak özellikler ile sağlanır.

Dil, duygu ve düşünceyi insandan insana aktaran bir araç olduğu için, insan topluluklarını bir yığın ve kitle olmaktan kurtararak, aralarında “duygu ve düşünce birliği ve ortak özellikleri” olan bir topluluk, yani ulus haline getirir. Toplumu oluşturan; bireylerin ortak özellikleri, yaşayış biçimleri, hayat ve olaylar karşısındaki tutum ve davranış tarzlarıdır. Bunlar, tarih boyunca sürmüş ve böylece ailedeki soya dayanan akrabalık bağının yerini, ulus varlığında yaşayış düzenindeki ortak tutum ve davranışlardan kaynaklanan bir sosyal akrabalık bağı almıştır. Bu bağ ve aynı toplumdan olma duygusu, bireyleri birbirine perçinleyen ortak bir toplum bilinci oluşturmuştur. Böylece ulus; aralarında hiçbir yakınlık bulunmayan, gelişigüzel bireylerin meydana getirdiği bir topluluk olmaktan çıkarak, birbirine sosyal akrabalık bağları ile bağlanmış ve toplum bilinciyle kenetlenmiş kişilerin oluşturduğu sağlıklı ve sistemli bir organizasyona dönüşmüştür.

Ulus varlığında sosyal akrabalık bağı kuran ve toplum bilincini oluşturan değerlerin tümüne birden **kùltür** denir.

Bu değerler; ulustan ulusa değişen, insan topluluklarının yüzyıllarca ortak yaşayışından doğan maddî ve manevî değerlerinin, birikimlerinin ve davranış tarzlarının bütününü oluşturan, toplumun sosyal yapısına yön veren ve o topluma kişilik kazandıran değerlerdir. Bu tanımla kùltür, toplum bireyleri arasında duygu düşünüş, davranış birliği kuran tüm değerleri içine alır. Halkın ortaklaşa yarattığı türlü değerler, gelenek ve görenekler, sanat varlıkları burada yer alır. Bir toplumun ahlâk anlayışı, dünya görüşü, inançları da kùltürün öğelerindendir. Bugün bilim ile edebiyat ve sanat da kùltürün içinde değerlendirilmektedir.

En ilkel topluluklardan başlayarak en gelişmiş topluluklara kadar bütün sosyal grupların bir kùltürü vardır. Toplulukların hayat karşısındaki davranışları birbirinden farklı olduğu, yaşayışları, eğitim ve düşünce tarzları ve yaratıcılıklarında farklılıklar bulunduğu için bu farklılıklar farklı kùltürleri oluşturmuştur.

Ziya Gökalp, dili kültürün temel unsuru sayar. Dil, duygu ve düşüncenin kalıbıdır ve bunlar dil kalıbına dökülür. Böylelikle nesilden nesile aktarılır. Dil, kültürün temeli olduğuna göre bir ulusun dil ile ifade ettiği sözlü, yazılı her şey kültür kavramına girer. Sabahtan akşama kadar her yerde kullanılan dil, farkında olmadan dil tarlasının ekilip biçilmesini sağlar. Dilin duygu ve düşünce ile dolmasının sebebi günlük hayata çok yakın olmasıdır.

Her ulus dilini ve kültürünü yüzyıllar boyunca yoğurur. Bu sırada, akan bir nehir gibi içinden geçtiği her topraktan bazı unsurları alır. Her gelişmiş ulusun konuşma ve yazı dili, karşılaştığı medeniyetlerden alınma sözcük ve deyimlerle doludur. Bu bakımdan her ulusun dili, o ulusun çağlar boyunca yaşadığı tarihin adeta özetidir. Kendi ulusunun nerelerden geldiğini, neler okuduğu, neler düşündüğünü bilen yeni nesiller bugünü ve yarını daha iyi anlayacaklardır. Ulusal benlik duygusunun yaşaması için, yetişen her neslin kültür yolu ile ulusal tarihin içinden geçmesi gereklidir. Aksi takdirde ulusal benlik duygusu kaybolur.

Sözlü-yazılı kültür değerlerinin tümü dile aktarılır. Başka bir deyişle kimi kültür değerlerinin yaratıcısı olan dil, bütün kültür değerlerinin taşıyıcısı durumundadır. Ulusun iç varlığıyla yoğrulan kültür değerleri, dille yaşatılıp kuşaktan kuşağa aktarılır. Bu yüzden, dil birliğinin korunması önemlidir; çünkü dilin bozulması, kültürün de bozulup yozlaşmasına yol açabilir.

Konuşma Dili – Yazı Dili

Bir dili konuşma dili ve yazı dili diye ikiye ayırırız. Konuşma dili, günlük hayatımızda konuşurken kullandığımız dildir. Her bölgede birbirinden farklı söyleyişlere ve bazı sözcük ayrılıklarına dayanan ağızlar bulunduğu göre konuşma dili, her bölgenin az çok kendi ağız yapısına dayanan günlük dildir.

Yazı dili; eserlerde, kitaplarda, dergilerde ve tümüyle yazıda kullanılan dildir. Bir dilin yazısı, o dilin lehçe veya ağızlarına göre yazılır. Bu yazı standart yazı dilini oluşturur. Yazı dilini olma özelliğini taşıyan ağız, bir memleketin kültür merkezi olarak gelişen yerinin ağızıdır ve konuşma dillerinin en gelişmişidir. Bir ülkede çeşitli konuşma dilleri ve ağızlar bulunduğu halde tek yazı dili bulunur. Bu normal şartlar altında özelliklerini kolay kolay kaybetmez. Ayrıca, lehçe ve ağızların alabildiğine farklılaşmasını da önler. Gereğinde hepsinin zenginliklerinden yararlanır ve onları ortak bir kaynaktan zenginleştirerek birbirine yaklaştırır.

UYGULAMA

Aşağıdaki sözlerden birini seçip konuyla ilgili bir paragraf yazınız.

Aklın süsü dildir, dilin süsü söz

İnsanın süsü yüz, yüzün süsü göz.

Yusuf Has Hacıp (Kutadgu Bilig)

“Dil, dünyayı söze dönüştürme olayıdır.”

Leo Weisgerber

Dil, onu konuşan her insanın yapısına bir tuğla koyduğu bir kenttir.

Ralph Waldo Emerson

Dil, bütün insanlık kültürünün içinde biriktiği bir araç değil,
kültürün kendisidir; çünkü hiçbir düşünce, hiçbir duygu dile
dönüşmeden var olamaz.

Bedrettin Cömert

Aşağıdaki metinde Konfüçyus’un dil ile ilgili söyledikleri sizce de geçerli midir? Dilin önemi hakkında ne düşünüyorsunuz?

Konfüçyus’a sordular:

“ Bir ülkeyi yönetmeye çağırılıydınız, yapacağınız ilk iş ne olurdu?”

Büyük filozof, soruyu şöyle yanıtladı:

“Hiç kuşkusuz dili gözden geçirmekle işe başladım.”

Ve dinleyenlerin şaşkın bakışları karşısında sözlerini şöyle sürdürdü:

“Dil kusurlu olursa, sözcükler düşünceyi iyi anlatamaz. Düşünce iyi anlatılamazsa, yapılması gereken şeyler doğru yapılamaz. Ödevler gereği gibi yapılmazsa töre ve kültür bozulur. Töre ve kültür bozulursa, adalet yanlış yola sapar. Adalet yoldan çıkarsa, şaşkınlık içine düşen halk, ne yapacağını, işin nereye varacağını bilemez. İşte bunun içindir ki, hiçbir şey dil kadar önemli değildir.”

YARARLANILAN KAYNAKLAR:

Adalı, Oya, **Anlamak ve Anlatmak**, İstanbul, 2003.

Akarsu, Bedia, **Wilhelm Von Humboldt’da Dil-Kültür Bağlantısı**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1984.

Aksan, Doğan, **Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim 1**, TDK, Ankara, 1990.

Buran, Ahmet; Alkaya, Ercan, **Çağdaş Türk Lehçeleri**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2001.

Çotuksöken, Yusuf, **Uygulamalı Türk Dili**, Papatya Yayınları, İstanbul, 2005.

Ergin, Muharrem, **Üniversiteler İçin Türk Dili**, Bayrak Yayınları, İstanbul, 2002.

Korkmaz, Zeynep; Akalın, M.; Ercilasun, A. B.; vd., **Yüksek Öğretim Öğrencileri İçin Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri**, Yüksek Öğretim Kurulu Matbaası, Ankara, 1995.

Özkırımlı, Atilla, **Dil ve Anlatım**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2001.

Şimşek, Rasim, **Yükseköğretim Kurumlarında Türk Dili Dersleri**, Şimşek Yayınları, İstanbul, 1993.

